

viharok után / messze-hullámzó mezőkben” (*Mint érett kalászengeteg*), azt, hogy „háborog a föld, / nem bír már sokáig elviselni minket, / nem bírjuk már sokáig viselni terheinket” (*Lehet, hogy úgy lesz*), azt, hogy „Magánosítással, / elszegényítéssel, / alacsony bérrel, / munkanélküliséggel, / magunkat megadó gyávasággal” (*Undor és harag*) éljük és éltetjük Magyarországot magunkban, hogy „Magamban és magunkban csalódtunk / mind a tíz-milliónyian”, hogy „Nincs áldás rajtunk”, hogy „Sírni kell hazám, sírni kellene” (*Vallomás testvéremnek*), hogy „Nincs étel / napról napra a fiam, / az unokám / asztalán (*Nincs munka*)”. E panaszáradat, nem véletlenül a hivatkozás a korábbi történelmi korokra, a szózat vagy épp a himnusz kitételeire, a zsoltárokra, mindig ugyanarról, a magyar fátumról beszél, amin jelen történelmünk nyomorúságos utolsó fejezete sem sokat módosított. A megvallott tehetetlenség panaszja így, hűen a régi magyar líra logikájához, a földi reménytelenség (történetesen a gonoszság kutyái) ellenében fordul Istenhez. Például így: „Istenhez hanyatló csendünket is / szétugatják” (*Undor és harag*), vagy: „Veszi el / Isten / a bűnösöket, / a bünteleneken élőködőket, / de adj erőt / a szenvedőknek, / balsorsuk túléléséhez. / Ments meg, Uram, minket!” (*Ima hajnali órán*) vagy: „a cél előtt / el ne ess / velem, Uram, / Istenem, / segíts / föl / ha elesnék megint” (*Fohász*). Az említett példákban is kitűnik e líra alapvetően kétpólusú gondolkozása. A költő a történelem kárvallottainak nevében a megváltó igazságot keresi. Az életszerelm receptjét, ami az emberi lélek legbensejében lakozik (*Jack Londonhoz, az élet szerelme írójához*), ezért nem lehet manipulálni. E líra épp eszményei megvállása révén képes hinni a jelen gondjait megoldó történelmi jövőben. A ma történelméről hitelesen csakis így, a múlt és a jelen történéseinek összekapcsolásával lehet beszélni.

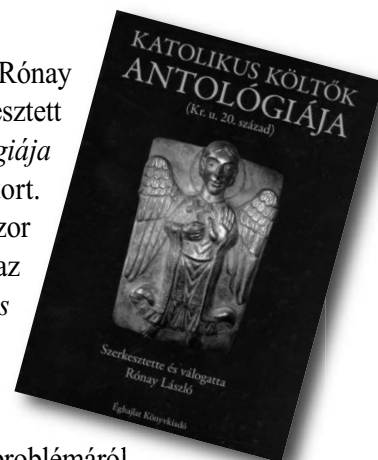
A magyar sorskérdések költői artikulálásáért vívott küzdelemben Benke László verskötete fontos tanulságokat kínál. A két ciklus, mint két egymást magyarázó szólami ritka erővel szól. De ezt a könyvet is, mint minden igazi, az élethazugságokkal vívódó, a nemzeti önismeret ügyét szolgáló valómást többször kell olvasni, hogy íze, méze, gazdag mondanivalója eljusson az olvasó szíve középebe.

Baán Tibor

„Arannyal s égi kékkel”

*Vonulatok a katolikus
költészetben*

Katolikus költők
antológiája,
szerk. Rónay László,
Éghajlat, 2010.

Nem véletlenül idézte Rónay László az általa szerkesztett *Katolikus költők antológiája* utószavában Sík Sándort. Ugyanis a költő-professzor klasszikus tanulmánya, az *Irodalom és katolicizmus* világosan beszél az azóta is többször fölmerülő, de az évtizedek alatt sem teljesen körüljárt problémáról.

„A művész az ő alkotó tevékenysége mélyén, valamilyen az érzékfeletti világgal, az emberen túli valósággal, a titokkal érintkezik; erről meg van győződve lelke legmélyén minden művész – feltéve, hogy igazán művész –, az is, aki nem mondja, az is, aki ön-maga előtt is tagadja, az is, aki cinikusan az ellenkezőjét vitatja... Igazi művész nem lehet materialista vagy pozitivist, mert önmagában élte át a Szellem szuverenitását, az ige testté válását. Ezt az ígét kell szolgálnia, minden mást – még a vallást, az erkölcsöt, a hazát, az emberiséget is – csak ezen át szolgálhatja”.

Könnyű-e, vagy nehéz a titok megfejtése (fölfedése), nem tudhatni – még akkor is, ha a „testté vált ige” a valló személyiséget és vallomást tudomásul vevő (vagy nem vevő) világot egyként szolgálja (mit szolgálja, fölemeli). Az alkotáslélektan vizei akár hangosan, akár csöndben csörgedeznek, végül is megmagyarázhatatlanok még a fény világosságában is. Ki-ki önmaga erkölcsé, világlátása szerint választja ki – vagy az ihlet öntudatlan kacskaringói rákényszerítik – azt a formát (*vers-egészről* van itt szó, nem technikai fogásról!), amely a személyiség titkain kívül akarva-akaratlan a kozmikus lét (középpontban: az emberiséget megváltó Krisztus szenvedése) rejtélyét is magában foglalja.

„Vallásos költészet?” Sokkal inkább kalauz a jóra, a szépségre, az erkölcsre, a közjót szolgáló szív panaszszavára! A templom kövei – még a katedrálisoké is – ezerszer fölsikáltattak, nem föltétlen szükség (és a várható eredményre nézve nem is célra-vezető) a költőnek azt mindennap megtenni. Attól, hogy valaki katolikus költőnek mondja magát (netán

a közösség annak titulálja), töltsön imát poharába bármely napszakban is, még nem biztos, hogy esztétikailag érvényes a szava.

Az ájtatos szemben áll jóval, szelíddel – akkor se bántuk a fejüket lehajtókat – az istenkereső, a büntől szabadulni igyekvő, szegénységében-szükségében még a kereszt fáját is föltüzelő *zarándok*, akinek legvadabb gesztusaiban is ott a morális megtisztulás vágya. Tehát ebből is, abból is lehet *lírahős*, ha akár egyetlen egyedi – megrendítően egyedi – versmondásban az én bástyáját áttörő szellem, tudás, megigazulás (gondoljunk csak Pilinszky János *Apokrifjára*) törvényerővel összesűríttetik. Amikor az egész a *vox humana* vallató-önvallató példájával szakrális körben landol – az Ő szenvedése a mi szenvedésünk –, akkor lesz csak igazán fölfedve (a bennünk maradt *homály* újabb érték) a világot igazító erő magasabbrendűsége.

Ezerféle költői *kilátó* van – még ha grádicsai nem mindig az égbe vezetnek is – ennek tudatosítására. A színek, hangulatok, érzések (ki-ki a maga énekét fújja) természetesen mások – hogy csak az egy táborba tartozókat említsem, Harsányi Lajos és Sík Sándor költészetét egy „kismérföld” választja el a szintén papköltő kanadai Tűz Tamás lírájától –, de a fölemlő, ugyanakkor fölszabadító „teher” egyben azonos: a világegyetem bójájában mindig a (sokáig lenézett) *katolikus* és a *keresztény* a valódi súly. Nagy Gáspár az *Öreg pap tűnődő, esti imája* című versében a hat évtizedet szolgáló pannonthalmi tanítója, egyik lelki vezetője előtt hajt fejet. „Kezem és lábam gyakran megremeg, / olykor látnom és szólnom is nehéz, / de az út szívében mindig egyenes, / hiszen mágnesként vezet az a kéz: / a Te kezéd – és akaratod gyémánt / csöndjében hozzád tart estéli utam, / mit fáradt lelkeimmel már némán / látok is bölcs terveid szerint, Uram.” Vasadi Péter, korunk jelese pedig egyik remekében, az *A nincstelen végtelen* – csak elfogadni kell tudni – gazdagságára mutat. „Szíve bevetve búzamazgal. / Ereiben / az égi bor kiforrott. / Halálát / fölemlé, mint egy vörös / monstranciát. / S ahogy kinyújtja karjait, / elámulunk: / oldalsebében elfér a világ.” *Oldalseb* – minő találat!

Ha a katolikus költészetben, joggal, Kosztolányi Dezső *Hajnali részegsége* (bár Mécs László az *Az Isten ösvényei* című versében a későn érkező Babitscsal és Szabó Dezsővel egyetemben megrója a „végpercben gyónó” Kosztolányit is), Babits Mihály *Esti kérdése*, Dsida Jenő *Psalmus Hungaricus*, Radnóti Miklós *Nem tudhatomja* és Pilinszky János

Apokrifja a katedrális, a kisebb templomok – akár a döngölt földpadlójuk is – értelmi-érzelmi lámpásukkal vigaszt nyújthatnak a modern kor ricsájában egyedül maradt szenvedőknek. Mert a vers lélektár, szépségével-igazságával mindenkinek megadja magát, aki hozzá tiszta szándékkal közelít.

„Arannyal s égi kékkel” (Dsida) s a menny kárpitjának ezer színével ábrázoltatik az Ige – arany (Harsányi, Szabó Ferenc), ezüst, hófehér-piros (Juhász Gyula), fehér (Sík, Toldalagi Pál, Vasadi), bíbor, azúr (Tóth Árpád), barna-fekete (Babits), s a halál „Paradicsoma”, az Istent trónjáról letaszítani akaró ember vesszőfutása, ugyanakkor kegyelmi állapota – az Úr arcával való azonosulás öröme – a drámát sem megkerülő ünnepi gesztussal érzelmi tárnákat nyisson. A főképpen papköltők művelte, de ezer témát is magába ölelő „imádságos líra” – Harsányi Lajos, Mécs László, Mentés Mihály, Pusztai Sándor, Csanád Béla – az egyik vonulat (Tűz Tamás modernségével és „bűnös büntelenségével” nem ide sorolandó).

Szó sincs arról, hogy ez az átszellemült, az oltár közelében, annak bensőségességében készült lírai futam – szolgálatkész följajánlással: „Uram, te hívtál, én megyek! (Sík) és társadalmi toborzóerővel: „Kongatom piros harangom, ifjú szívem kongatom” (Mécs) – ne tudná ember és világ harci összefonódását, a „tépett koldusként” megélt lét véghetetlen fájdalmát s a belőle reménnyel kivezető utat művészi megmutatni. Minden esetben Krisztus és az *átvallalt* keresztút stációinak ígézetében. Mécs az „éneklőbb, a hangzatosabb, az artisztikusabb, Sík az összetettebb, hitelesebben fölemlő.”

Ha a *Tavaszi zsoltár* (Mécs) perlő imáját nézzük, az önmardosó vád kétségkívül csaknem megrendítő, még akkor is, ha a költemény befejezése a megnyugvás harmóniáját – „légy az Isten boldog békesége” – sugallja. „Mert te volnál az Isten dicsősége: / – és te vagy az Isten golgotai gyalázata, Ember! / Te volnál az Isten gyönyörúsége: / – és te vagy az Isten hétfájdalma, Ember! / Te volnál az Isten atyai szelidsége: / – és te vagy az Isten hetedíziglieni haragja, / hiába állítottad fel a villámhárítót a Golgotán, Ember! / Te voltál a teremtés koronája: / – és te vagy a teremtés csődje, Ember!” A kövek, messziről is látni, hullnak le a toronyból, ám nagy magyarságversében, a *Psalmus Hungaricus*ban Dsida ennél jóval kiátkozóbb, és a kanadai Fáy Ferenc is *Jeremiás siralmi* című átok-imájában sok-

kal sistergőbb. (Kár, hogy a kötet szerkesztője ez utóbbi poéta nagy költeményét, a *Keresztutat* Dsida remekléseivel egyetemben figyelmen kívül hagyta, holott épp Rónay György volt az, aki a Vigíliában 1975-ben megjelent művet az év versének nevezte.)

Sík Sándor szinte kis kötetet kitevő megszólalása – antológia az antológiában – azért is üdvözlendő, mert erről a Szegedi Fialok fölé is sátrat emelő szent emberről (költőről, drámaíróról, esztétáról) korunk megfeledkezett. Igaz, a Nyugat költői – Babitstól Kosztolányiig, Tóth Árpádtól Juhász Gyuláig és József Attiláig (!) –, itt olvasható verseik bizonyítják, elemibb erejűek, rímmuzsikájukban összefogottabbak, filozofikus sejtelmű én-megvallásukban kitérőbbek, ám ez a költészet-fókuszában a Palestrinát ideemelő *Miserere* című több részes kompozícióval – hordoz magában annyi líraértéket, hogy könnyelműen nem tagadható ki a XX. századi eszmélések palettájáról.

Az említett darab drámai kezdéséből érezhető, hogy a „halálig-véres Krisztusarc” marcangolja a költő lelkét: „Könyörülj rajtam könyörülő Isten, / Könyörülj, könyörülj! / Sikolt, sikolt az ének, / Beláthatatlan mélyről, / Feneketlen, kibírhatatlan / Mélyről sikolt, / Én elcsigázott életemnek / Korhadtt fejfákkal tüskés, / József-magzatok hulláival betemetett / Feneketlenségéből, / Bűneim tűzhányó temetőjéből”. Viszont a befejezésben – „Nyisd, nyisd meg, Lélek, ajkamat, / Hogy szétkiálthassam mindenem, / Övék lehessen mindenem!” (mármint a templomba viendő megnyomorítottaké – Sz. L.) – az ég felé mosolygó töretlen arc tisztasága tükröződik.

Eme „imádság-vonulat” költőinél a verssé oldott biblikus történetek éppúgy fölbukkannak – Csanád Béla: *Nagyapénteki változatok; Keresztúti elmélkedések*, Pusztai Sándor: *Hegyi beszéd* –, mint a Szűz Mária-nak való följajlásban csúcsonló „mártír haza” megóvása (Mentes Mihály: *Imádság a Magyarok Nagyasszonyához*), vagy Jézus anyjának fölmagasztalása. A „látást látók” közül – Tóth Árpád önjellemzése – az utóbbi témában Sík Sándor is (*Magyarok Nagyasszonya*), Kunszery Gyula is (*Üdvözlégység*) és Rónay György is (*Mária éneke*: „Azt hiszitek, nem érzem / halott fiam fejének súlyát az ölemben, / s haldoklását, a bűnök vasszögével átveretve, / a bűnök tövisével koronázva / szívemben az Idők Végezetéig / a ti vétetekért?”) áldozott eme nemes gesztusnak.

Tagadhatatlanul fontos a Karácsony (Babits, Dsida, Fáy, Csanád), a Betlehem vagy a betlehemi

jászol, illetve a széna és szalmaillat – Dsida szavával: a Titkos Eljövő – megverselése (Juhász Gyula, Sík Sándor, Radnóti Miklós, Ágoston Julián, Vasadi Péter). A lélek erősítő és gondolkodásra készítő ünnepek és történetek (Húsvét – Dsida, Toldalagi, Csanád; Hegyi beszéd – Dsida, Pusztai; utolsó vacsora – Görgey Gábor) költészetbe való emelése úgyszintén. Ám a *Katolikus költők antológiájának* egyik legerősebb tartóoszlopai azok a magyarságversek – ezt a „bűnt” korábban csak elhallgatással tudták megtorolni –, amelyek fényesen bizonyították-bizonyítják a *katolicizmus* magyarságföltésben ugyan-csak csúcsonló erejét.

Ha Babits klasszikus szépségű szavaiból idézek (*Örökké ég a felhők mögött – Vallomás helyett hitvallás*), azonnal érzékelhetővé válik az egyik zászlóshajó tengert-földet-hazát megbecsülő siklásának gondolati eleganciája is. „Magyar vagyok: lelkem, érzésem örökséget kapott, melyet nem dobok el: a világot nem szegényíteni kell, hanem gazdagítani. Hogy szolgálhatom az emberiséget, ha meg nem örök magamban minden színt, minden kincset, ami az emberiséget gazdagíthatja? A magyarság színét, a magyarság kincsét! De mily balga volnék, ha ugyanakkor más színt, más kincset el akarnék venni vagy meggyengíteni. (...) Nemzet ne a nemzet ellen harcoljon: hanem az ellen, ami minden nemzet nagy veszélye: az elnyomás és a rombolás szelleme ellen!”

S mindennek bizonyítására kéretik Radnóti *Nem tudhatom* című töprengő haza-imáját – és még mennyi ragyogó verssel szerepel (*Himnusz a békéről; Második ecloga, Nyolcadik ecloga; Töredék*, stb.) – a Jónás könyve szerzőjének zsolozsmának is beillő kitérőzése mellé tenni! S ha ezen felül meghalljuk Sík („Jaj minekünk immár, romlott magyaroknak!” – *Zrinyi harmadik éneke*), Mentés („Legyen a Júdás átka a fején / Minden testvérét áruló magyarnak” – *Magyar ősz*), Mécs („Én a magyarságom soha nem tagadtam, / de soha nem is kérkedtem vele, / nem pávatoll: egy mártír-pillanatban / csak a bőrömmel együtt jönne le” – *Civis Romanus sum*), Mentés („Ezeréves létünk egy forró imádság; / Fordítsd el az átok sötét éjjelét” – *Imádság a Magyarok Nagyasszonyához*), Kunszery („Üdvözlégység kegyelmes Szent László királyunk! / Édes oltalma vagy jó Magyarországnak” – *Szent László királyról*), Csanád („Mi lenne, hogyha újra / anyánk lennél te, drága, / s a boldog nemzetek közt /

nem lennél soha árva” – *Boldog ünnepet hazám!*), Szabó Ferenc („Nyelvében él csak e nemzet – / költőink szava káoszt rendez / de a nemzet még álomország / míg népe nem jut joghoz, rendhez” – *Illyéssel tűnődve*) és Nagy Gáspár („örizni még a látogatot / hogy élnek ott a révoldalán / vámköteles jó magyarok / kik ahogy a Bibliában / termést hoztak még akkor is / ha bár vesszejükben kár van / de a tüke-akropolis / innen letről ép fűrtöket / ad miket Isten sosem un / s megtartja hitükben őket / miként az Evangélium” – *Hullámzó vizeken keresz*t), vagyis tegnapi és mai lírikusaink töprengő, emelkedett, kiátkozó és optimista beszédét, teljes lesz a kör.

A csend súlyát, önmagunk fölött is könyörtelen az ítélet, Tóth Árpád „zengi” – „Isten törött csellója, hallgatók” –, de nincs az a Nyugat-klasszikus, akinek verse ne tartoznék a XX. századi líra mindannyiunk számára becses alapjához. Babits filozofikus világszelídítésétől Radnóti élménylírájáig (micsoda élmény ajzotta megigazulásáig), Tóth melankóliáját, Kosztolányi érzékkel hallott szakrális ürzenéjét (*Hajnali részegség*) is ideértve hatalmas értékvonulat ez, nem egy lírai remekléssel (Babits: *Esti kérdés; Jónás imája*; Tóth Árpád: *Lélektől lélekig; Tetemrehívás*; Dsida: *Húsvéti ének az üres sziklasír mellett; Út a Kálváriára*; Illyés: *A reformáció genfi emlékműve előtt*).

Nem véletlen, hogy az „imádságos vonulat” ebből a szempontból másodrendű. Még akkor is az, ha az istenszeretben és emberszeretben (a hölgyeket is ideértve) megigazuló Tűz Tamás modern versre tett – sajnos, itt nem olvasható – számtalan kísérlete (*Keresztút magánhasználatra; Scarboro-i elégiák*) azt a tartományt hódította meg, amely a katolicizmust teljes egészében (talán azon túl is) létfilozófiává avatta. A megborzongató szeretet (életszeret) jegyében. Fáy Ferenc magyarságversei – közülük is a *Missa Hungarica* – még karakteresebbé rajzolták volna a költő arcélét. (Egyébként az *ötágú síp* teljesebb összhangzattanának a megmutatása céljából szerencsés lett volna több határon túli magyar költőt – a délvidéki Bogdán Józsefet és a versével [*Mennyből az angyal*] katolizálódó Márai Sándort – idevonzani.)

Az alap azonban, amelyet – ismételjük meg – a Nyugat klasszikusai avattak teherbíróvá, megfellebbezhetetlen esztétikai értékke, ezek nélkül is széles, vagyis jól tartja az „építményt”. Ezek közül Pilinszky János költészete (az *Apokrif* mellett olvasható a *Halak a hálóban*; a *Harmadnapon*; a *Stigma*, a *Jelenések VIII. 7.*, stb.) és Rónay György lírája (*Hat vers a korintusiakhoz; Jeruzsálem pusztulása; Kövek és kenyerek*) az az érték, amely nyugodtan becsatlakozhat a Babitstól Radnótiig húzódó értékfolyamba. Hogy emez „rég” és „új” klasszikusokból ki mennyit merített, s a tartóváz romolhatatlansága révén mit és mennyit nyert egy-egy utód, szinte nyomon követhetően kiviláglik.

Kalász Mártonnak – *Bárány; Babits; Getsemáné* – Ágoston Julián és Rónay György volt az indító mestere, s Hölderlin koronázta meg a kényesen szűkszavú versfolyamot. Czigány György – *De profundis; Reggel sötétült el* – győri indítással Harsányitól és Tűztől egyként tanult, de Pilinszky közelsége is hatott rá. Vasadi lélegzetvételében is – *Itt; Az Egy; Kísértés; Sötétség szálai* – észlelhető Pilinszky inspirációja, csak ő még mesterénél is tömörebb. Szabó Ferenc a katolikus költészet hazai nagyjai mellett a francia klasszikusoktól ugyancsak ellesett fogásokat, nem véletlen filozófiai vétezettsége (*Az öröm üzenetei; Alfa és Omega; Szomjazod, hogy szomjúhózzalak*). Nagy Gáspár Petőfitől Weöres Sándorig és Nagy Lászlótól Pilinszkyig az egész magyar lírát fölhabzsolta, s emez tanulmányok-kísérletek kereszttüzeiben alakította ki sajátos versszerkezetét, líranyelvét (*Hózárat nyitogattam; Hullámzó vizeken keresz*t). Parancs János (*A látogatóhoz*) és az itthon kevésbé ismert Sajgó Szabolcs (*estéli üzenet; két hang*) átszellemültsége ugyanarról a töről fakad: a befelé nyelt sírás misztériumából.

A katolikus, nem katolikus (?) Juhász Ferenc az Erdélyi Zsuzsanna gyűjtötte archaikus népi imákból (*Hegyet hágék, lőtöt lépék*) varrt (költött) köntöst a fiatalkori édesanyára. Mária-himnusza, az *Anyám című* könyvnyi poéma legszebb része. Itt volna a helye.

Szakoczy Lajos